នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ព័ត៌មានពិស្តារអំពីការដាក់ឯកសារ

សំណុំរឿងលេខ: ០០២/១៩-០៩-២០០៧-អ.វ.ត.ក/អ.ជ.ស.ដ

ភាគីដាក់ឯកសារ: មេធាវីការពារក្តី អៀង សារី

ដាក់ជូន: អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

ភាសាដើម: អង់គ្លេស

កាលបរិច្ឆេទឯកសារ: ថ្ងៃទី ៣១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២

ឯកសារបកប្រែ
TRANSLATION/TRADUCTION
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date): 31-Jan-2012, 10:16
CMS/CFO: Sann Rada

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ ស្នើឡើងដោយភាគីដាក់ឯកសារ: **សាធារណៈ**

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារដោយ ក.ស.ច.ស ឬ អង្គជំនុំជម្រះ **សាធារណៈ/Public**

ចំណាត់ថ្នាក់ប្រភេទឯកសារ

ពិនិត្យឡើងវិញចំពោះឯកសារចំណាត់ថ្នាក់ណ្តោះអាសន្ន:

ឈ្មោះមន្ត្រីកត់ត្រា:

ហត្ថលេខា:

សំណើរបស់អៀង សារី ស្នើសុំការបញ្ជាក់ពីការមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់ជនជាប់ចោទ នៅពេលជនជាប់ចោទប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប

ដាក់ដោយ ៖

មេធាវីការពារក្តី ៖

អាង ឧត្តម

Michael G. KARNAVAS

ចៅក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ៖

ចៅក្រម **និល ណុន**

ចៅក្រម **យ៉ូរ ឧត្តរា**

ចៅក្រម **យ៉ា សុខន**

ចៅក្រម Silvia CARTWRIGHT

ចៅក្រម Jean-Marc LAVERGNE

ចៅក្រមបម្រុង **ធូ មណី**

Original EN: 00769403-00769410

ចៅក្រមបម្រុង Claudia FENZ

សហព្រះរាជអាជ្ញា÷

ជា លាង

Andrew CAYLEY

មេធាវីការពារក្ដីទាំងអស់

ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីទាំងអស់

លោក អៀង សារី តាមរយៈសហមេធាវីការពារក្តីរបស់លោក "មេធាវីការពារក្តី" ចាប់ពីពេលនេះសូម ស្នើសុំការបញ្ជាក់ពីអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា គេអាច ហើយនឹងធ្វើការទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីជនជាប់ចោទដែលប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបដែរឬទេ។ ការស្នើសុំការបញ្ជាក់នេះត្រូវបានធ្វើឡើងជាចាំបាច់ ដោយផ្អែកលើ **ក.** មតិយោបល់នានាដែលធ្វើឡើងដោយលោក Tarik Abdulhak ជំនួយការអន្តរជាតិជាន់ខ្ពស់នៃការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា ក្នុងអំឡុងពេលសវនាការ នៅថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ដែល លោកបានស្នើថា គេអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីជនជាប់ចោទ ដែលមិនព្រមផ្តល់សក្ខីកម្ម[១] និង **ខ.** ការស្នើរបស់ចៅក្រម Lavergne ជាច្រើនដងដល់លោក ខៀវ សំផន ឲ្យធ្វើការ "បញ្ជាក់", "ផ្តល់យោបល់" ឬ"ឆ្លើយតប"ទៅនឹងសំណួរ និងឯកសារនានាដែលបានដាក់ចំពោះមុខគាត់ បន្ទាប់ពីគាត់បានប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់គាត់[២]។ ការបញ្ជាក់នេះកាន់តែជាការចាំបាច់ថែមទៀត ពីព្រោះថា លោក អៀង សារី បានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ទៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា គាត់ប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប[៣]។ មេធាវីការពារក្តីសូមលើកឡើងដោយក្តីគោរពថា ផ្អែកលើយុត្តិសាស្ត្រជាធរមានរបស់ អ.វ.ត.ក ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបដែលជាសិទ្ធិទទួលបានការការពារពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញ និង សិទ្ធិមិនដាក់ពិរុទ្ធភាពមកលើខ្លួនឯង និងថា គេមិនអាចទាញការសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានឡើយ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបនោះ។

I. សាវតារ

១. នៅថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១១, លោក អៀង សារី បានផ្តល់ការជូនដំណឹងថា លោកបានទទួលព័ត៌មានអំពីសិទ្ធិរបស់ខ្លួន និងថា "ខ្ញុំជូនដំណឹងដោយស្ម័គ្រចិត្ត ដោយចេតនា និងយ៉ាងច្បាស់

---

[១] "[លោក ABDULHAK ៖] តើ [លោក ខៀវ សំផន] បដិសេធមិនផ្តល់សក្ខីកម្ម និងប្រកាន់យកគោលជំហរថា លោកនឹងចេញសេចក្តីថ្លែងការណ៍ នៅពេលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបន្តអនុវត្តនីតិវិធីឬទេ? បើដូចនេះមែន ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញានឹងធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានទាក់ទងនឹងការទាញយកសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីគោលជំហរដូចនេះ" ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ លេខឯកសារ E1/26.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ៣ ដល់ ៦។

[២] ការឆ្លងឆ្លើយពាក្យសំដីទៅមករវាងអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង និងលោក ខៀវ សំផន នៅតែបន្តប្រហែលមួយម៉ោងទៀត។ *សូមមើល* ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/26.1, ទំព័រ ៥៤ ដល់ ៧៥។

[៣] ការជូនដំណឹងរបស់លោក អៀង សារី ទៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា គាត់នឹងមិនផ្តល់សក្ខីកម្មទេ ចុះថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២១០១១ លេខឯកសារលេខ E101/4.1។

លាស់ដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា ខ្ញុំនឹងមិនផ្តល់សក្ខីកម្មទេ រួមទាំងការឆ្លើយទៅនឹងសំណួរណាមួយ ... ក្នុងពេលជំនុំជម្រះ ឬសវនាការជាដំណាក់កាលៗ នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២"[៤]។

២. នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់នៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានបញ្ជាក់នៅក្នុងអនុស្សរណៈមួយថា "នៅពេលនេះ សំណុំរឿង ០០២ ត្រូវបានបំបែកជាផ្នែកៗ ហើយការសួរដេញដោលនៅក្នុងសវនាការត្រូវអនុវត្តតាមចំណុចអង្គហេតុ ដែលបានបង្ហាញជូនភាគីទាំងអស់តាមរយៈឧបសម្ព័ន្ធ ឯកសារ E124/7 ដើម្បីធានាឲ្យមានលំដាប់លំដោយត្រឹមត្រូវក្នុងការសួរដេញដោលជនជាប់ចោទ សាក្សី អ្នកជំនាញ និងភាគីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ ការសួរចម្លើយជនជាប់ចោទនឹងចាប់ផ្តើមនៅក្នុងសវនាការផ្នែកដំបូងនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ស្តីពីប្រវត្តិបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា"[៥]។ មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់នៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានបញ្ជាក់ថា បន្ទាប់ពីបញ្ចប់ការសួរសំណួរលើជនជាប់ចោទអំពីប្រវត្តិបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជារួចហើយ អង្គជំនុំជម្រះនឹងបន្តសវនាការដំណាក់កាលបន្ទាប់ទៀត ដែលមានជាអាទិ៍ រចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងរចនាសម្ព័ន្ធនៃការប្រាស្រ័យទាក់ទងការងារ[៦]។

៣. នៅរសៀលថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ បន្ទាប់ពីបង្គាប់ឲ្យនាំលោកខៀវ សំផន ទៅកាន់ឈើរាំងរង់ក្រចកសេះរួច លោកប្រធានអង្គជំនុំជម្រះ និល ណុន បានបញ្ជាក់ថា "ដោយឡែក លោក ខៀវ

---

[៤] *ដូចខាងលើ*។

[៥] អនុស្សរណៈរបស់មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ផ្នែកច្បាប់នៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ជូនចំពោះភាគីទាំងអស់នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២ ក្រោមកម្មវត្ថុ ៖ ការឆ្លើយតបទៅលើបញ្ហាដែលបានលើកឡើងដោយភាគីផ្សេងៗ មុនពេលសវនាការ និងការកំណត់ពេលវេលានៃកិច្ចប្រជុំមិនផ្លូវការជាមួយនឹងមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ផ្នែកច្បាប់ នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ លេខឯកសារ E141។

[៦] "នៅពេលសវនាការដំណាក់កាលដំបូងត្រូវបានបញ្ចប់ អង្គជំនុំជម្រះនឹងបន្តធ្វើសវនាការដំណាក់កាលបន្ទាប់ទៀតលើចំណុចអង្គហេតុដូចមានរៀបរាប់នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ E124/7.2 (បញ្ជីកថាខណ្ឌ និងផ្នែកនានានៃដីកាដំណោះស្រាយពាក់ព័ន្ធនឹងសំណុំរឿង ០០២/០១) ដែលមានជាអាទិ៍ រចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងរចនាសម្ព័ន្ធនៃការប្រាស្រ័យទាក់ទងការងារ (ដីកាដំណោះស្រាយកថាខណ្ឌ ៣៣-១១២)។ អង្គជំនុំជម្រះនឹងសួរសំណួរទៅជនជាប់ចោទលើចំណុចអង្គហេតុទាំងនេះ មុនពេលបន្តសំណួរទៅសាក្សីដែលមានរាយនាមខាងក្រោម"។ អនុស្សរណៈពីមន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់នៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ជូនចំពោះភាគីទាំងអស់ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ ក្រោមកម្មវត្ថុ ៖ ក្រុមសាក្សី និងអ្នកជំនាញ បន្ទាប់ដែលអង្គជំនុំជម្រះត្រូវស្តាប់សក្ខីកម្មក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E155។

សំផន យើងបានប្រាប់លោករួចហើយអំពីសិទ្ធិរបស់លោក ហើយលោកមិនបានបង្ហាញបញ្ហានេះជាក់ច្បាស់ទេថាតើលោកនឹងប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបឬយ៉ាងណា បើទោះបីយើងបានទទួលព័ត៌មានថា លោកនឹងប្រើសិទ្ធិនេះនៅពេលណាមានការបង្ហាញភស្តុតាងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញាចំពោះរូបលោក គឺថាបង្ហាញភស្តុតាងដាក់បន្ទុកចំពោះលោក ទើបលោកឆ្លើយតប"[៧]។ ជាការឆ្លើយតប លោក គង់ សំអុន សហមេធាវីការពាក្ដីជាតិរបស់ លោក ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ថា "*សូមអរគុណលោកប្រធាន។ តាមរយៈខ្ញុំ លោក ខៀវ សំផន បន្តប្រកាន់ជំហរមិនឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរនេះដូចដែលគាត់បានប្រកាស កាលពីថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១*"[៨]។

៤. បន្ទាប់ពីមានការបញ្ជាក់ដូចនេះរួចហើយ លោកប្រធានចៅក្រម និល ណុន បានប្រគល់វេទិកាទៅលោកចៅក្រម Lavergne ដើម្បីសួរសំណួរទៅកាន់ជនជាប់ចោទ ខៀវ សំផន[៩]។ មុនពេលលោកចៅក្រម Lavergne សួរសំណួរ លោក ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ពីជំហររបស់លោកជូនអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា "*ខ្ញុំបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់រួចហើយថា ខ្ញុំនឹងមិនឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរណាមួយទេ*"[១០]។ លោកប្រធានចៅក្រម និល ណុន ក៏បានបញ្ជាក់បន្ថែមថា លោក ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ច្បាស់ហើយពីជំហរទាក់ទងនឹងចំណុចនេះ[១១] ប៉ុន្តែបានអនុវត្តផ្ទុយពីការយល់ឃើញរបស់លោកចៅក្រមចំពោះលោក ខៀវ សំផន ដោយសួរទៅកាន់ចៅក្រម Lavergne ថាតើនៅតែមានបំណងចង់តាំងសំណួរបន្ថែមទៀតចំពោះលោកខៀវ សំផន នៅពេលនោះដែរឬទេ"[១២]។ បន្ទាប់ពីបាន

---

[៧] ប្រតិចារិក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/26.1, ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ២៣។

[៨] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៦ ដល់ ១០។

[៩] "ខ្ញុំសូមប្រគល់វេទិកាទៅលោកចៅក្រម Lavergne ដើម្បីបន្ត -- ឬសួរសំណួរទៅកាន់ជនជាប់ចោទ ខៀវ សំផន" *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ ២៤។

[១០] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ៥ ដល់ ៦។

[១១] "អរគុណលោក ខៀវ សំផន ដែលបានបញ្ជាក់សាជាថ្មីឱ្យកាន់តែច្បាស់ថែមទៀត។ យើងបានកត់សម្គាល់ឃើញថា លោកបានបង្ហាញជំហរច្បាស់លាស់ហើយលើអង្គហេតុទាក់ទងនឹងការឆ្លើយទៅនឹងសំណួរនានាអំពីប្រវត្តិបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទ"។ *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ២ ដល់ ៦។

[១២] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ៧ ដល់ ៨។

ទទួលស្គាល់ពីជំហាររបស់លោក ខៀវ សំផន[១៣] លោកចៅក្រម Lavergne ក៏បានស្នើឲ្យមាន "ការបញ្ជាក់មួយចំនួនទាក់ទងនឹងការអត្ថាធិប្បាយនានាដែលគាត់បានធ្វើ នៅខែ ធ្នូ។ បន្ទាប់មក ... យើងនឹងផ្តល់ឱកាសជូនលោកដើម្បីធ្វើអត្ថាធិប្បាយ[ចំពោះឯកសារទាំងនេះ]"[១៤]។ ជាថ្មីម្តងទៀត លោក គង់ សំអុន បានបញ្ជាក់សាជាថ្មីនូវជំហាររបស់ លោក ខៀវ សំផន ថា គាត់នឹងមិនឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរណាមួយឡើយ[១៥]។

៥. បន្ទាប់ពីការឆ្លើយឆ្លងពាក្យសំដីរវាងអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង, លោក ខៀវ សំផន និងលោក គង់ សំអុន ក.ស.ព តាមរយៈ លោក Abdulhak បានបញ្ជាក់ថា "តើ[លោក ខៀវ សំផន] នឹងបដិសេធមិនផ្តល់សក្ខីកម្ម ហើយបន្តប្រកាន់ជំហារថា លោកនឹងធ្វើការឆ្លើយតបនៅពេលសវនាការបន្តទៅមុខទៀត? ប្រសិនបើអញ្ចឹងមែននោះ ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាអាចនឹងទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីការប្រកាន់ជំហារដូចនេះ"[១៦]។

៦. ក្នុងអំឡុងពេលនៃកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីចំនួនមួយម៉ោងក្រោយមក ការផ្លាស់ប្តូរពាក្យសំដីទៅវិញទៅមក រវាងចៅក្រម Lavergne លោក ខៀវ សំផន និងលោក គង់ សំអុន នៅតែបន្ត។ ចៅក្រម Lavergne បានស្នើឲ្យលោក ខៀវ សំផន ធ្វើការ "បញ្ជាក់", "ផ្តល់យោបល់" ឬ "ឆ្លើយតប" ទៅនឹងសំណួរ និងឯកសារផ្សេងៗ មិនតិចជាង ៨ ដងទេ ដែលមានជាអាទិ៍ ៖

---

[១៣] "លោក ខៀវ សំផន, ខ្ញុំជឿថា យើងទាំងអស់គ្នាដឹងហើយអំពីជំហាររបស់លោក"។ *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១១ ដល់ ១២។

[១៤] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ ២៥; *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ៥ ដល់ ៦។

[១៥] "សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ក្រោយពីបានស្តាប់យោបល់របស់លោកចៅក្រម Lavergne, ខ្ញុំបាទមានពីរចំណុចដែលត្រូវលើកក្នុងសំណើរបស់ខ្ញុំ។ ទីមួយ សូមបញ្ជាក់ថា លោកខៀវ សំផន បានបោះបង់សិទ្ធិមិនឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរទាំងឡាយ ដែលនឹងលើកឡើង ទាក់ទងនឹងប្រវត្តិសាវតារនេះរួចហើយ។ ហើយលោកចៅក្រមក៏បានបញ្ជាក់ថា លោកបានយល់ដឹងនូវចំណុចទាំងនេះដែរ។ ដូច្នេះ ខ្ញុំសូមសំណូមពរថាមិនគួរមានសំណួរអ្វីនឹងត្រូវលើកដាក់តាំងទៅនឹងលោក ខៀវ សំផន ទាក់ទងនឹងសាវតារនេះទេ"។ *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ២៤។

[១៦] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ៣ ដល់ ៦។

- "ជាបឋម បន្ទាប់ពីស្តាប់ឮយោបល់របស់លោក យើងចង់បានសេចក្តីបំភ្លឺមួយចំនួនពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការអត្ថាធិប្បាយរបស់លោក ដែលបានធ្វើឡើងនៅខែ ធ្នូ"[១៧]

- "នេះគឺជាមូលហេតុ ដែលឯកសារទាំងនេះត្រូវដាក់ជូនលោក ហើយអាចថា សម្រង់អត្ថបទនឹងត្រូវបានអានជូនលោក និងផ្តល់ឱកាសឲ្យលោកក្នុងការផ្តល់អត្ថាធិប្បាយទៅលើឯកសារទាំងអស់នេះ"[១៨]

- "ដូចនេះ នៅពេលនេះ យើងគ្រាន់តែនិយាយអំពីការពន្យល់បំភ្លឺ។ ខ្ញុំមិនសួរសំណួរភ្លាមៗទេ។ អ្វីៗដែលខ្ញុំចង់ពន្យល់បង្ហាញនោះគឺថា អង្គជំនុំជម្រះនឹងពិចារណាទៅលើឯកសារមួយចំនួនដែលបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងសំណុំរឿងរួចហើយ។ អង្គជំនុំជម្រះយល់ឃើញថា ឯកសារទាំងអស់នេះអាចមានការជាប់ពាក់ព័ន្ធ។ ឯកសារទាំងនេះនឹងត្រូវយកមកបង្ហាញនៅក្នុងអង្គសវនាការ និងត្រូវយកមកបង្ហាញជូនលោកខៀវ សំផន។ [១៤.0២.៥៥]។ លោក ខៀវ សំផន មានឱកាសផ្តល់យោបល់ដល់ឯកសារទាំងនេះ ហើយប្រសិនបើគាត់ចង់ គាត់អាចផ្តល់យោបល់លើឯកសារទាំងនេះ"[១៩],

- "អរគុណលោកប្រធាន។ ដូច្នេះ ឯកសារដែលនឹងអាននេះ គឺនឹងអាចអនុញ្ញាតឲ្យលោក ខៀវ សំផន ផ្លាស់ប្តូរយោបល់ និងយល់អំពីកម្មវត្ថុនៃគោលបំណងនៃសវនាការនេះ"[២០],

- "ខ្ញុំគិតថា អ្វីដែលអាចជួយយើងបាននោះ គឺសូមលោកឆ្លើយទៅនឹងអ្វីដែលខ្ញុំចង់ចោទសួរ"[២១],

---

[១៧] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ ២៥។

[១៨] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ៤ ដល់ ៦។

[១៩] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ ២៣។

[២០] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ ២១។

[២១] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ៧ ដល់ ៨។

- "លោកប្រធាន ខ្ញុំមិនដឹងថាតើខ្ញុំអាចសួរសំណួរដល់លោក ខៀវ សំផន ថាតើគាត់តាមពិតជាអ្នកនិពន្ធនៃអត្ថបទសម្រាំងនេះឬយ៉ាងណា, ថាតើគាត់មានអត្ថាធិប្បាយលើអត្ថបទសម្រាំងនេះ ឬក៏ខ្ញុំមិនត្រូវសួរសំណួរអ្វីទាំងអស់នោះ"[២២],

- "ដូច្នេះ ខ្ញុំមិនសួរសំណួរលោកទេ។ ខ្ញុំគ្រាន់តែចង់សួរថា តើលោកមានអ្វីដែលត្រូវផ្តល់ការអត្ថាធិប្បាយទៅលើឃ្លាដែលលោកបានសរសេរដោយផ្ទាល់ដែរឬទេ"[២៣],

- "ដូច្នេះ នេះជាសំណួរដដែលទេ។ តើលោកមានយោបល់លើឃ្លាទាំងនេះទេ?"[២៤]

៧. ជាការឆ្លើយតបទៅនឹងការចោទសួរម្តងៗ លោកខៀវ សំផន និងលោក គង់ សំអុន បានបញ្ជាក់ពីជំហរដដែលៗថា លោក ខៀវ សំផននឹងមិននិយាយឡើយ។

- "[លោក គង់ សំអុន ៖] សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ក្រោយពីបានស្តាប់យោបល់របស់លោកចៅក្រម Lavergne, ខ្ញុំបាទមានពីរចំណុចដែលត្រូវលើកក្នុងសំណើរបស់ខ្ញុំ។ ទីមួយ សូមបញ្ជាក់ថា លោកខៀវ សំផន បានបោះបង់សិទ្ធិមិនឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរទាំងឡាយ ដែលនឹងលើកឡើង ទាក់ទងនឹងប្រវត្តិសាវតារនេះរួចហើយ។ ហើយលោកចៅក្រមក៏បានបញ្ជាក់ថា លោកបានយល់ដឹងនូវចំណុចនេះដែរ។ ដូច្នេះ ខ្ញុំសូមសំណូមពរថាមិនគួរមានសំណួរអ្វីនឹងត្រូវលើកដាក់តាំងទៅនឹងលោក ខៀវ សំផន ទាក់ទងនឹងសាវតារនេះទេ"[២៥],

- "លោក ខៀវ សំផន ៖ សូមគោរពលោកប្រធាន! ខ្ញុំបាទបានជម្រាបតាំងពីថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ម្តេះថា ខ្ញុំសូមមិនទាន់ឆ្លើយនឹងសំណួរអ្វីទាំងអស់ ហើយខ្ញុំពុំមានអ្វីថែមថយលើសេចក្តីថ្លែងការណ៍របស់ខ្ញុំថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ នោះទេ។ អាហ្នឹងខ្ញុំសូមជម្រាមបញ្ជាក់បន្ថែមប៉ុណ្ណឹង។ ដូចនេះ សូម

---

[២២] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ ១៦។

[២៣] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ ១៩។

[២៤] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ២៣។

[២៥] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ២៤។

ទោសលោកចៅក្រម Lavergne កុំឲ្យខាតពេលលើសំណួរអីវែងឆ្ងាយ ខ្ញុំសូមជម្រាបថា ខ្ញុំនឹងមិនមានអីថែមថយទៀតទេ ក្រៅពីសេចក្ដីថ្លែងការណ៍ដែលខ្ញុំបានធ្វើរួចហើយនោះ"[២៦],

- "លោក គង់ សំអុន ៖ សូមអរគុណលោកប្រធាន (ផ្អាកមួយភ្លែត) (១៤:0៧:២១) សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ក្រោយពីការពិភាក្សាជាមួយលោក ខៀវ សំផន គាត់បានបញ្ជាក់ប្រាប់ខ្ញុំថា គាត់នឹងមិនឆ្លើយសំណួរទាំងអស់ ដែលនឹងដាក់មក ទាក់ទងនឹងប្រវត្តិសាវតារនេះ។ អរគុណលោកប្រធាន"[២៧],

- "លោក គង់ សំអុន ៖ សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ខ្ញុំបាទសូមបញ្ជាក់សាឡើងវិញពីជំហររបស់លោក ខៀវ សំផន។ លោកបានបញ្ជាក់ថា លោកនឹងមិនឆ្លើយអ្វីបន្ថែមទៀតទេ អម្បាញ់មិញនេះក៏លោកបានបញ្ជាក់ដែរ"[២៨],

- "លោក គង់ សំអុន ៖ ខ្ញុំសូមបញ្ជាក់ថា មូលហេតុនៃការស្នើសុំសំណួរនេះគឺដោយសារលោក ខៀវ សំផន បានបដិសេធមិនព្រមឆ្លើយ ហើយបើគាត់មិនឆ្លើយហើយ ហើយលោកសួរដដែល ៗថែមទៀតនោះ អាហ្នឹងទៅជា ... ដូចជាអាចថាជាការរំខានមិនគោរពសិទ្ធិនៃការមិនឆ្លើយតបរបស់លោក ខៀវ សំផន"[២៩],

- "លោក គង់ សំអុន ៖ សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ខ្ញុំបាទសូមអនុញ្ញាតលោកប្រធានមេត្តាកុំឲ្យលោកចៅក្រម Lavergne លើកតាំងជាសំណួរចំពោះលោក ខៀវ សំផន តទៅទៀត ហើយដោយលោកបានបញ្ជាក់ជាច្រើនដងហើយថា លោកសុំមិនឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរទាំងអស់នោះទេ។ ដូចនេះ ការព្យាយាមតាំងសំណួរដដែលនេះអាចធ្វើឲ្យគាត់ភ័ន្តច្រឡំ ហើយឆ្លើយនូវចំណុច

---

[២៦] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ៤។

[២៧] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ១១ ដល់ ១៧។

[២៨] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ២១។

[២៩] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២២ ដល់ ទំព័រ ៧0 បន្ទាត់ ១។

ដែលធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់ទៅលើការប្រើសិទ្ធិដែលជាសិទ្ធិស្របច្បាប់របស់គាត់។ សូមអរគុណ”[៣០],

- “លោក ខៀវ សំផន ៖ សូមគោរពលោកប្រធាន។ ខ្ញុំបាទអត់មានអត្ថាធិប្បាយអីថែមទៀតលើអ្វីដែលខ្ញុំសរសេរនោះទេ”[៣១],

- “លោក គង់ សំអុន ៖ សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ជាថ្មីម្តងទៀត ខ្ញុំសូមបញ្ជាក់ថា លោក ខៀវ សំផន កំពុងប្រើសិទ្ធិមិនឆ្លើយតប ហើយសិទ្ធិនេះត្រូវតែគោរព ពីព្រោះច្បាប់របស់យើងបានផ្តល់សិទ្ធិនេះឲ្យទៅគាត់”[៣២]

II. ទឡ្ហីករណ៍ និងច្បាប់ជាធរមាន

ក. ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប និងសិទ្ធិមិនដាក់ពិរុទ្ធភាពមកលើខ្លួនឯង

៨. យោងតាមមាត្រា ៣១ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា “ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទទួលស្គាល់ និងគោរពសិទ្ធិដូចមានចែងក្នុងធម្មនុញ្ញនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងកតិកាសញ្ញា ព្រមទាំងអនុសញ្ញាទាំងឡាយទាក់ទងនឹងសិទ្ធិមនុស្ស សិទ្ធិនារី និងសិទ្ធិកុមារ”[៣៣]។ កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (“ICCPR”) ផ្តល់ការធានាថា បុគ្គលម្នាក់ៗនឹង “មិនត្រូវបានបង្ខិតបង្ខំឲ្យឆ្លើយដាក់កំហុសលើខ្លួនឯង ឬសារភាពថាមានពិរុទ្ធឡើយ”[៣៤]។ យោងតាមកិច្ចព្រមព្រៀង អ.វ.ត.ក ត្រូវអនុវត្តយុត្តាធិការរបស់ខ្លួន ដូចមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ១៤

---

[៣០] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ២ ដល់ ៧។

[៣១] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ២១ ដល់ ២៣។

[៣២] *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ៧៥ បន្ទាត់ ១ ដល់ ៥។

[៣៣] រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ដែលបានធ្វើវិសោធនកម្ម ចុះថ្ងៃទី ៤ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៩៩ (“រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា”)។

[៣៤] កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ មាត្រា ១៤(៣)(ផ)។

និងមាត្រា ១៥ នៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ[៣៥]។ ជំហរនេះត្រូវបាន បញ្ជាក់ម្តងទៀតនៅក្នុងច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក[36]។ វិធាន ២១(១)(ឃ)នៃវិធានផ្ទៃក្នុងរបស់ អ.វ.ត.ក ("វិធាន") ចែងថា នៅគ្រប់ដំណាក់កាលទាំងអស់នៃកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី ជនជាប់ចោទ មានសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប[៣៧]។

៩. សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប និងសិទ្ធិមិនដាក់ពិរុទ្ធភាពមកលើខ្លួនឯងត្រូវ បានធានាយ៉ាងច្បាស់លាស់នៅ អ.វ.ត.ក តាមរយៈរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ កិច្ចព្រមព្រៀង ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក និងវិធានផ្ទៃក្នុង។ សំណើឲ្យធ្វើការ "បញ្ជាក់" "ផ្តល់យោបល់" ឬ "ឆ្លើយតប" ទៅនឹង សំណួរ ឬឯកសារនានា គឺជាសំណើសុំឲ្យនិយាយ ពីព្រោះជនជាប់ចោទមិនអាច "បញ្ជាក់", "ផ្តល់ យោបល់", ឬ "ឆ្លើយតប" ដោយមិននិយាយបានឡើយ។ មេធាវីការពារក្តីយល់ឃើញថា នៅពេល ណាជនជាប់ចោទបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់លាស់ក្នុងការប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបនោះ សំណើ សុំធ្វើការ "បញ្ជាក់", "ផ្តល់យោបល់", ឬ "ឆ្លើយតប" ទៅនឹងសំណួរ ឬឯកសារ គឺជាការបំពាន ដល់សិទ្ធិជាសារវ័ន្តរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលជាសិទ្ធិទទួលបានការការពារពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញក្នុងការនៅ ស្ងៀមមិនឆ្លើយតប និងសិទ្ធិមិនដាក់ពិរុទ្ធភាពមកលើខ្លួនឯង។

---

[៣៥] កិច្ចព្រមព្រៀងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាទាក់ទងនឹងការកាត់សេចក្តីនៅក្រោមច្បាប់កម្ពុជានូវ ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងនៅក្នុងរយៈកាលនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ចុះថ្ងៃទី ៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២00៣ ("កិច្ចព្រម ព្រៀង"), មាត្រា ១៣។

[៣៦] ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតឱមានអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាដើម្បីកាត់សេចក្តីឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងក្នុង រយៈពេលនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ចុះថ្ងៃទី ២៧ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២00៤ ("ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក") មាត្រា ៣៣(ថ្មី) មាត្រា ៣៥(ថ្មី)។

[៣៧] មាត្រា ២១(១)(ឃ) ចែងថា "ជនណាដែលត្រូវបានសង្ស័យ ឬត្រូវបានចោទប្រកាន់ ត្រូវចាត់ទុកថាគ្មានទោស ដរាបណា ពិរុទ្ធភាពរបស់គេមិនទាន់ត្រូវបានរកឃើញ ។ ជនទាំងនេះមានសិទ្ធិទទួលដំណឹងអំពីបទល្មើសដែលចោទប្រកាន់ចំពោះខ្លួន និង មានមេធាវីការពារតាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន ហើយនិងនៅក្នុងគ្រប់ដំណាក់កាល ទាំងអស់នៃកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីត្រូវផ្តល់ ព័ត៌មានដល់គេ អំពីសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប"។

ខ. គេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់ជនជាប់ចោទឡើយ

១០. មេធាវីការពារក្តីយល់ឃើញថា នៅពេលជនជាប់ចោទប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបនោះ គេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់ជនជាប់ចោទនោះទេ។ សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបមិនអាចមានន័យពេញលេញឡើយ នៅពេលការប្រើសិទ្ធិនេះ នាំឲ្យមានការស្តីបន្ទោសចំពោះការប្រើសិទ្ធិនេះ។ ការទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមាន នៅពេលជនជាប់ចោទបានប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបនោះ គឺជាការបំពានដល់សច្ចធារណ៍នៃនិរទោស និងផ្ទេរបន្ទុកស្វែងរកភស្តុតាងពីការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាទៅជាបន្ទុករបស់មេធាវីការពារក្តី[៣៨]។

១១. នៅ អ.វ.ត.ក ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិដែលទទួលបានការការពារពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ក្នុងការឲ្យគេចាត់ទុកថាគ្មានទោស រហូតទាល់តែមានការបង្ហាញពីពិរុទ្ធភាព[៣៩]។ ការស្វែងរកភស្តុតាងគឺជាបន្ទុក

[៣៨] "ការអនុញ្ញាតឲ្យទាញការសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់ជនជាប់ចោទហាក់ដូចជាការបង្ខំដែលមានអនុភាពកែប្រែបន្ទុករកភស្តុតាងពីរដ្ឋអាជ្ញាទៅជាបន្ទុករបស់ជនជាប់ចោទ ដូចនេះ មិនស្របគ្នានឹងសិទ្ធិនេះឡើយ" NIHAL JAYAWICKRAMA, THE JUDICIAL APPLICATION OF HUMAN RIGHTS LAW: NATIONAL, REGIONAL AND INTERNATIONAL JURISPRUDENCE 581 (CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2002)។

[៣៩] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា មាត្រា ៣៨ ចែងក្នុងផ្នែកពាក់ព័ន្ធថា "ជនជាប់ចោទណាក៏ដោយ ត្រូវទុកជាមនុស្សឥតទោស ដរាបណាតុលាការមិនទាន់កាត់ទោសជាស្ថាពរ", មាត្រា ១១(១)របស់សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស (UDHR) ចែងថា "ជនដែលជាប់ចោទពីបទព្រហ្មទណ្ឌត្រូវចាត់ទុកថាជាជនគ្មានទោស រហូតដល់ពិរុទ្ធភាពត្រូវបានរកឃើញ នៅក្នុងសវនាការជាសាធារណៈ ដែលមានការធានាចាំបាច់ដើម្បីឲ្យជននោះការពារខ្លួន", មាត្រា ១៤(២)នៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋនិងសិទ្ធិនយោបាយចែងថា "ជនដែលជាប់ចោទពីបទព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបានចាត់ទុកថាជាជនគ្មានទោស រហូតដល់ពិរុទ្ធភាពរបស់ខ្លួនត្រូវបានកំណត់ស្របតាមច្បាប់", មាត្រា ១៣(១)នៃកិច្ចព្រមព្រៀងចែងក្នុងផ្នែកពាក់ព័ន្ធថា "សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ១៤ និងមាត្រា ១៥ នៃអនុសញ្ញាអន្តរជាតិឆ្នាំ ១៩៦៦ ស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ត្រូវតែបានគោរពនៅគ្រប់ពេលក្នុងដំណើរការនៃការជំនុំជម្រះក្តី។ សិទ្ធិបែបនេះជាពិសេសសិទ្ធិ ... ត្រូវបានចាត់ទុកថាគ្មានទោសពែរហូតដល់ពេលរកឃើញថាមានជាប់ពិរុទ្ធ", មាត្រា ៣៥ថ្មី នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក ចែងត្រង់ផ្នែកពាក់ព័ន្ធថា "ជនជាប់ចោទណាក៏ដោយត្រូវចាត់ទុកជាមនុស្សឥតទោស ដរាបណាតុលាការមិនទាន់កាត់ទោសជាស្ថាពរ"។ វិធាន ២១(ឃ)នៃវិធានផ្ទៃក្នុងចែងត្រង់ផ្នែកពាក់ព័ន្ធថា "ជនណាដែលត្រូវបានសង្ស័យ ឬត្រូវបានចោទប្រកាន់ ត្រូវចាត់ទុកថាគ្មានទោស ដរាបណាពិរុទ្ធភាពរបស់គេមិនទាន់ត្រូវបានរកឃើញ"។

របស់ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា ក្នុងការបង្ហាញពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទឲ្យលើសពីវិមតិសង្ស័យ[៤០]។ ប្រសិនបើធ្វើការទាញសេចក្ដីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីជនជាប់ចោទដែលនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបនោះ, ជនជាប់ចោទអាចមានអារម្មណ៍ថា គាត់ត្រូវបានបង្ខំឲ្យនិយាយដើម្បីតែរក្សាសច្ចធារណ៍នៃនិរទោសណាមួយប៉ុណ្ណោះ។ គេអាចនិយាយម្យ៉ាងទៀតថា វាហាក់ដូចជាថា ក.ស.ព ស្នើថា ការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់ជនជាប់ចោទ ឬការបញ្ជាក់ម្ដងហើយម្ដងទៀតរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប អាចធ្វើឲ្យការស្វែងរកភស្តុតាងទៅជាបន្ទុករបស់ជនជាប់ចោទទៅវិញ។

១២. រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា កិច្ចព្រមព្រៀង ច្បាប់ស្ដីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក និងវិធានផ្ទៃក្នុង មិនបានចែងពីការអាចទាញសេចក្ដីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបរបស់ជនជាប់ចោទទេ។ យុត្តិសាស្ត្រស្ដីពីបញ្ហានេះពុំមាននៅក្នុងសំណុំរឿង 00១ ពីព្រោះ ឌុច មិនបានប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបឡើយ។ ការណែនាំលើបញ្ហានេះអាចដកស្រង់ចេញពីលក្ខន្តិកៈនៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ("ICC") និងយុត្តិសាស្ត្រពីតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី ("ICTY")។ មាត្រា ៦៧(១)(ឆ)នៃលក្ខន្តិកៈ ICC ចែងថា ជនជាប់ចោទត្រូវមានសិទ្ធិ ៖ "មិនត្រូវបង្ខិតបង្ខំឲ្យផ្ដល់សក្ខីកម្ម ឬសារភាពពីពិរុទ្ធភាព និងត្រូវមានសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប ដោយការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបដូចនេះមិនត្រូវប្រើជាកត្តាមួយក្នុងការកំណត់ពីពិរុទ្ធភាព ឬភាពគ្មានទោសឡើយ"។ នៅក្នុងរឿងក្ដី *Čelebići* អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលរបស់ ICTY បានសម្រេចថា ៖

> ទាំងលក្ខន្តិកៈ ទាំងវិធានរបស់តុលាការនេះ មិនបានចែងឲ្យបានច្បាស់ពីការអាចទាញសេចក្ដីសន្និដ្ឋានពីការខកខានរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការផ្ដល់ភស្តុតាងនោះទេ។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះ ទាំងលក្ខន្តិកៈ ទាំងវិធានមិនបានចែងថា ការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបមិនគួរ "ចាត់ទុកជាកត្តាមួយក្នុងការកំណត់ពីពិរុទ្ធភាព ឬភាពគ្មានទោសឡើយ"។ ប្រសិនបើមានបំណងថាលទ្ធផលមិនល្អបែបនេះអាចនឹងមាន... នោះលក្ខន្តិកៈអាចមានការចែង និងការព្រមានច្បាស់លាស់

[៤០] វិធាន ៨៧(១) ចែងត្រង់ផ្នែកពាក់ព័ន្ធថា "សហព្រះរាជអាជ្ញាមានបន្ទុកបញ្ជាក់ពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ។ ដើម្បីផ្ដន្ទាទោសជនជាប់ចោទ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងត្រូវមានជំនឿ ដោយគ្មានវិមតិសង្ស័យអំពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ"។

ដោយមានចែងពីការការពារសមស្រប។ ដូចនេះ ... លក្ខន្តិកៈ និងវិធាន មានចែងពីការហាមឃាត់ដាច់ខាតប្រឆាំងនឹងការចាត់ទុកការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប ជាកត្តាមួយក្នុងការកំណត់ពីពិរុទ្ធភាព ឬភាពគ្មានទោស...[៤១]។

១៣. នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានផ្តល់ព័ត៌មានដល់ភាគីទាំងអស់ថា អង្គជំនុំជម្រះនឹងសួរជនជាប់ចោទលើចំណុចអង្គហេតុមួយម្តងៗ។ សក្ខីកម្មរបស់ជនជាប់ចោទត្រូវបានបំបែកជាចំណុចអង្គហេតុនានាទាក់ទងនឹងខ្លួនគាត់ផ្ទាល់។ ឧទាហរណ៍ ចំណុចអង្គហេតុដំបូងគឺ "ប្រវត្តិបក្សកុម្មុនីស្តកម្ពុជា"[៤២], ចំណុចអង្គហេតុទីពីរ គឺ "រចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងរចនាសម្ព័ន្ធនៃការប្រាស្រ័យទាក់ទង"[៤៣]។ ជនជាប់ចោទអាចមានបំណងផ្តល់សក្ខីកម្មទៅលើចំណុចអង្គហេតុមួយ ប៉ុន្តែមិនផ្តល់សក្ខីកម្មលើចំណុចអង្គហេតុផ្សេងទៀតទេ។ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទសម្រេចផ្តល់សក្ខីកម្មលើចំណុចអង្គហេតុមួយ ប៉ុន្តែមិនផ្តល់សក្ខីកម្មលើចំណុចអង្គហេតុផ្សេងទៀតនោះ មេធាវីការពារក្តីសន្និដ្ឋានថា គេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីចំណុចអង្គហេតុដែលជនជាប់ចោទនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបឡើយ។

III. សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

---

[៤១] *រឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Delalić និងមនុស្សផ្សេងទៀត.*, IT-96-21-A, សាលក្រម ថ្ងៃទី ២០ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០១ កថាខណ្ឌ ៧៨៣។

[៤២] អនុស្សរណៈរបស់មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ផ្នែកច្បាប់នៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ជូនចំពោះភាគីទាំងអស់នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២ ក្រោមកម្មវត្ថុ ៖ ការឆ្លើយតបទៅលើបញ្ហាដែលបានលើកឡើងដោយភាគីផ្សេងៗ មុនពេលសវនាការ និងការកំណត់ពេលវេលានៃកិច្ចប្រជុំមិនផ្លូវការជាមួយនឹងមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ផ្នែកច្បាប់ នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E141។

[៤៣] អនុស្សរណៈរបស់មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់នៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងជូនចំពោះភាគីទាំងអស់ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ ក្រោមកម្មវត្ថុ ៖ ក្រុមសាក្សី និងអ្នកជំនាញបន្ទាប់ដែលអង្គជំនុំជម្រះត្រូវស្តាប់សក្ខីកម្មក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E155។

១៤. ដោយសារជំហររបស់ ក.ស.ព ដូចដែល ក.ស.ព[៤៤] និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី[៤៥] បានលើកឡើងពីមុនមក គេអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីការប្រើប្រាស់សិទ្ធិមិនឆ្លើយតបនោះ វាជាការសំខាន់សម្រាប់មេធាវីការពារក្តីក្នុងការស្វែងរកការបញ្ជាក់ថាតើជនជាប់ចោទនៅ អ.វ.ត.ក មានសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប និង មានសិទ្ធិមិនដាក់ពិរុទ្ធភាពលើខ្លួនឯង និងថាគេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានឡើយ នៅពេលជនជាប់ចោទប្រើសិទ្ធិទាំងនេះ។ មេធាវីការពារក្តីស្នើសុំការបញ្ជាក់ពីអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា តើជំហររបស់មេធាវីការពារក្តីដូចមានចែងនៅក្នុង

---

[៤៤] "[លោក ច័ន្ទ តារាស្មី ៖] នៅក្នុងបរិបទនៃការជំរុញឲ្យមានសវនាការឆាប់រហ័សប្រកបដោយយុត្តិធម៌ និងត្រឹមត្រូវនោះ វត្តមានរបស់ជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធគឺជាការចាំបាច់ ពីព្រោះយើងរំពឹងទុកថា សវនាការខាងមុខនឹងមានសំណួរ ឬបញ្ហាជាច្រើនដែលអាចចោទឡើង ហើយត្រូវការបកស្រាយជាចាំបាច់ដើម្បីឲ្យដឹងពីការពិតទាក់ទងនឹងបទចោទប្រកាន់របស់គាត់។ ដូចនេះ វត្តមានរបស់គាត់គឺជាការចាំបាច់ដោយខានមិនបាន, លោកប្រធាន"។ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/12.1 ទំព័រ ១២០ បន្ទាត់ ២០ ដល់ ទំព័រ ១២១ បន្ទាត់ ១, "[លោក ច័ន្ទ តារាស្មី ៖] អង្គសវនាការទាំងមូលជាទីគោរព។ សហព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញទៀតថា បន្ទាប់ពីពិនិត្យ ឬស្តាប់សាក្សីជំនាញ អៀង ធីរិទ្ធ អាចមើលស្គាល់បុគ្គលទាំងឡាយដែលធ្លាប់ស្គាល់ពីមុន បើទោះបីគាត់មិនអាចប្រាប់ឈ្មោះបុគ្គលទាំងនោះក៏ដោយ ប៉ុន្តែចំណុចនេះមានន័យថា គាត់អាចជួយពន្យល់ដល់អង្គសវនាការនៅពេលខាងមុខអំពីចម្លើយសាក្សី អំពីបុគ្គលដែលគាត់បានស្គាល់ ទាក់ទងនឹងបទចោទប្រកាន់ទាំងឡាយចំពោះគាត់បាន"។ *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ១២៤ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ១២៥ បន្ទាត់ ៣, "[លោក ច័ន្ទ តារាស្មី ៖] នៅពេលសវនាការនៅពេលខាងមុខ អាចមានសំណួរ ឬបង្ហាញខ្លះដែលលើកឡើងដោយភាគីណាមួយអាចត្រូវការឆ្លើយបំភ្លឺពីជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ"។ *ដូចខាងលើ* ទំព័រ ១២៤ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ១២៥ បន្ទាត់ ៣។

[៤៥] "លោក ស្រី SIMONNEAU-FORT ៖ សូមអរគុណលោកប្រធាន។ យើងចង់ដឹងពីគោលជំហររបស់មេធាវីការពារក្តីមុននឹងយើងបង្ហាញពីជំហររបស់យើង ហើយបើការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបជាសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទម្នាក់ៗនោះ ខ្ញុំគិតថាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីជឿថា ដើម្បីជាការគោរពដល់ជនទាំងអស់ដែលបានចូលរួមនៅក្នុងសវនាការនេះ និងជាការគោរពដល់ប្រជាជនកម្ពុជាដែលពួកគេបង្ហាញថា គេស្រលាញ់ "យ៉ាងខ្លាំង"នោះ ខ្ញុំគិតថា យ៉ាងហោចណាស់ អ្វីដែលយើងអាចទទួលបានគឺការពន្យល់មួយចំនួននៅពេលចាប់ផ្តើមនៃសវនាការ។ យ៉ាងហោចណាស់ យើងសង្ឃឹមថាបានទទួលការពន្យល់ទាំងនោះ។ តាមពិត គេអាចប្រាប់ពីការពិត ដែលជាការប្រសើរ។ សូមអរគុណ"។ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/15.1 ទំព័រ ៤៩ បន្ទាត់ ៤ ដល់ ១៥, "លោក ពេជ អង្គ ៖សូមអរគុណលោកប្រធាន។ ក្នុងឱកាសនៃការពិនិត្យភស្តុតាង និងដូចលោកស្រី Elisabeth Simomneau-Fort បានបញ្ជាក់រួចហើយ វាចាំបាច់ណាស់ថា ជនជាប់ចោទត្រូវផ្តល់សក្ខីកម្មពីព្រោះដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងជនរងគ្រោះទាំងអស់កំពុងរង់ចាំថាតើអ្នកដែលជាជនជាប់ចោទនោះមានអ្វីដែលនឹងត្រូវនិយាយ? ហើយប្រសិនបើមិននិយាយនោះ វាហាក់ដូចជាចង់បង្ហាញថា ខ្លួនឯងហ្នឹងបានទទួលខុស។ តាមពិត វាជាសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ។ ដោយសារថា ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងជនរងគ្រោះបានរង់ចាំជាយូរមកហើយនេះ ជនជាប់ចោទគួរតែនិយាយ"។ ដូចខាងលើ ទំព័រ ៤៩ បន្ទាត់ ៤៩ ដល់ ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ៣។

វដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ កិច្ចព្រមព្រៀង ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក និងវិធានផ្ទៃក្នុង គឺជាជំហរត្រឹមត្រូវឬទេ។

អាស្រ័យហេតុនេះ ដោយផ្អែកលើមូលហេតុទាំងអស់ដែលបានបញ្ជាក់ខាងលើ មេធាវីការពារក្តីស្នើដោយគោរពដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមេត្តា**បញ្ជាក់ឱ្យច្បាស់** ថា ៖

ក. ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប និងមានសិទ្ធិមិនដាក់ពិរុទ្ធភាពលើខ្លួនឯង

ខ. គេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយអវិជ្ជមានពីជនជាប់ចោទដែលប្រើសិទ្ធិក្នុងការនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប និង

គ. គេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានពីជនជាប់ចោទដែលប្រើសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប នៅពេលសួរសំណួរទាក់ទងនឹងចំណុចអង្គហេតុមួយ ប៉ុន្តែផ្តល់សក្ខីកម្មលើចំណុចអង្គហេតុមួយផ្សេងទៀតទេ។

មេធាវីការពារក្តីសូមដាក់ជូនសំណើនេះដោយគោរព។

អាង ឧត្តម Michael G. KARNAVAS

សហមេធាវីការពារក្តី អៀង សារី

ចុះហត្ថលេខា នៅរាជធានីភ្នំពេញ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា នៅថ្ងៃទី **៣១** ខែ **មករា ឆ្នាំ ២០១២**